

ДІЯЛЬНІСТЬ АНГЛІЙСЬКОЇ ДИПЛОМАТІЇ НА “ДАЛЕКОСХІДНОМУ НАПРЯМКУ” НАПЕРЕДОДНІ САН-ФРАНЦИСЬКОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ 1951 Р.

Автор, використовуючи матеріали вітчизняної та зарубіжної наукової літератури, окреслює домінуючі напрямки зовнішньої політики та дипломатії Великої Британії на Далекому Сході наприкінці 1940-х – на початку 1950-х років.

Ключові слова: зовнішня політика, дипломатія, регіональне втручання, традиції, міжнародні відносини.

Автор, используя материалы отечественной и зарубежной научной литературы, очерчивает доминирующие направления внешней политики и дипломатии Великобритании на Дальнем Востоке в конце 1940-х – начале 1950-х годов.

Ключевые слова: внешняя политика, дипломатия, региональное вмешательство, традиции, международные отношения.

The author by using materials from domestic and foreign scientific literature, outlines trends in foreign policy and diplomacy of the Great Britain and the Far East in late 1940's – beginning of the 1950's.

Keywords: foreign policy, diplomacy, regional intervention, the traditions of international relations.

Вищезазначена проблематика була об'єктом дослідження як вітчизняних науковців, так і закордонних дослідників. З українських та російських вчених необхідно назвати роботи О.Г. Іванченка, Б.М. Гончара, Л.В. Губерського, С.І. Вербицького, А.І. Уткіна, О.Д. Богатурова та інших [1]. Американська та англійська школи представлені працями Б. Рейшауера, С. Хофмана, Д. Загорія, Д. Скалапіно тощо [2].

Автор статті поставила за мету вивчити, систематизувати матеріал та проаналізувати діяльність англійської дипломатії напередодні Сан-Франциського форуму 1951 року. При цьому особлива увага приділялася документальним джерелам, а саме – Foreign Relations of United States (FRUS).

У травні 1951 року з'являється англійсько-американський проект мирного договору з Японією. Він був погоджений з усіма країнами, які входили у Союзну Раду, крім СРСР. СРСР намагався щось зробити, але єдиний фронт для вирішення Японської проблеми було створено. Тут же США пропонують у вересні 1951 року провести мирну конференцію у Сан-Франциско. Були запрошені всі зацікавлені держави (а їх було 51), без представників держав “із сумнівним державним устроєм” (як писали американські газети): Китайська Народна республіка (вважалося, що справжній уряд знаходився на Тайвані), Кореїська народно-демократична республіка, Монгольська народна республіка і Демократична республіка В'єтнам, причому було розіслано меморандум з приводу того, як буде проходити конференція: “обговорення не буде – лише підписання”. Пам'ятаючи про меморандум США, радянська делегація відразу ж запропонувала поправки до 5 статей і 8 нових статей. Мова йшла про територіальні зміни, яких не було в англійсько-американському проекті договору (“північні території”) і про визнання суверенітету

КНР над Манчжурією. Але пропозиції СРСР навіть не обговорювались. СРСР заявив, що такий договір не підпише.

Відомо, що Сан-Франциський мирний договір передбачав наступне:

- припинявся стан війни з Японією;
- визнавався суверенітет Японії;
- Японія визнавала незалежність Кореї;
- Японія визнавала рішення Ради Безпеки щодо колишніх японських підмандатних територій;
- Японія відмовлялась від претензій на Курильські острови, на Південний Сахалін і Тайвань.

Крім того, як традиційно в мирних договорах, було зафіксовано обов'язок Японії виплатити репарації, але розмір їх не був встановлений і мав вирішуватися у двосторонніх відносинах Японії із тими державами, яким була нанесена шкода.

У проекті мирної угоди підтверджувалася відмова Японії від Тайваню, островів Рюкю, Бонін і ряду інших територій, але не було сказано про повернення Курил і Південного Сахаліну до складу СРСР, а Тайваню і Пенхуледао – до складу КНР. Передбачалася згода Японії на опіку ООН (в особі США) над кількома японськими островами. Значна увага в проекті угоди приділялася питанням безпеки Японії.

Радянський Союз знову наполягав на визнанні Японією суверенітету СРСР над Південним Сахаліном та Курильськими островами і КНР – над Маньчжурією, Тайванем та островами Пенхуледао. Радянська делегація пропонувала вивести всі збройні сили союзних держав не пізніше, ніж через 90 днів і заборонити розміщення іноземних військ та військових баз на території Японії. Репараційні питання пропонувалося розглянути на спеціальній конференції зацікавлених держав. Передбачалося суворе обмеження розмірів збройних сил Японії.

Радянські пропозиції й поправки не були поставлені головою конференції на обговорення, бо це не передбачалося процедурою і порядком денним.

Проект мирного договору з Японією розробляли США та Англія. Американський варіант проекту договору було розроблено до 8 січня 1948 р., про що свідчить відповідний аналіз цього проекту спеціальним помічником начальника Управління Далекого Сходу Держдепартаменту Бортоном [3, р. 656-660]. Англія закінчила розробку свого проекту мирного договору в середині квітня 1951 р. [4, с. 163], який, як і американський проект, був надісланий країнам Далекосхідної комісії. Слід зазначити, що між двома проектами мались суттєві розбіжності. Так, у преамбулі англійського проекту договору згадується Китай як союзна держава, а стаття 10 безпосередньо стосувалася Центрального народного уряду Китаю, тобто Китайської Народної Республіки. Відповідно до 4-ї статті англійського проекту Японія повинна була віддати Формозу і Пескадори Китаю, у той же час в американському проекті мова йшла про те, що Японія втрачає суверенітет над цими островами [4, с. 164]. Були й інші розбіжності, на що британський уряд неодноразово звертав увагу Держдепартаменту США [5, р. 909-917].

Для з'ясування та узгодження цих розходжень між США і Англією з 24 квітня до 4 травня 1951 р. у Вашингтоні відбулися переговори між керівником британського департаменту в справах Японії Чарльзом Джонстом і заступником держсекретаря – Ачлісоном. Однак переговори виявилися досить складними і сторони не змогли прийти до спільного рішення відносно майбутнього статусу Формози та участі уряду КНР або уряду Чан Кайши в мирних переговорах (на участі останньої наполягала американська адміністрація). Разом з тим, в етапі № 4 американсько-британського проекту мирного договору від 3 травня 1951 р. підкреслювалось, що "Японія поступається СРСР Курильськими островами і тією частиною Південного Сахаліну й належними до неї островами, над якими Японія раніше мала суверенітет" [5, р. 1024-1026].

Позиція Англії поступово змінювалася на користь компромісного рішення. У виступі Міністра закордонних справ Герберта Моррісона 15 травня 1951 р. в парламенті наголошувалося на тому, що не можна допустити, щоб питання про Формозу викликало затримку в обговоренні мирного договору з Японією [6]. З 3 до 14 червня 1951 р. в Лондоні відбулися переговори на більш високому рівні між спеціальним представником президента США Даллесом та Міністром закордонних справ Г. Моррісоном. Спочатку сторонам не вдалося знайти взаєморозуміння, і Даллес негайно виїжджає до Парижу не тільки для узгодження позицій з Францією з цього питання, але й з метою повернути її на свій бік. За даними Меморандуму від 11 червня 1951 р. про бесіду Даллеса з другим секретарем посольства США у Франції Уттером Даллес спеціально зробив наголос на тому, що Британія представила карту, на якій Хабомаї належать Японії, зокрема він зауважив: “США вважає, що Хабомаї історично не були частиною Курильських островів”. Документ свідчить, що французька сторона запропонувала розглянути копію британської карти, і після її вивчення була досягнута згода з позицією Сполучених Штатів [5, р. 1110-1114].

Після повернення Даллеса з Парижа до Лондона, Англія і США досягли повної і остаточної згоди з головних вимог проекту договору і щодо процедурних питань роботи конференції. Вони вирішили, що ні націоналістичний уряд Чан Кайши, ні народний центральний уряд КНР не будуть взагалі згадуватись у тексті договору. Разом з тим, пропонувалася окрема стаття, яка надавала б право Японії після підписання договору самій вирішувати, якому китайському урядові віддати перевагу. Що стосується Формози і Пескадорських островів, то в договорі було вказано, що Японія відмовляється від усіх прав на ці території, але не говорилося про те, кому вони передаються. Ця домовленість була зафіксована 14 червня 1951 р. таким чином: “Японія відмовляється від усіх прав, правозasad і претензій на Курильські острови і на ту частину Сахаліну з належними до неї островами, над якою Японія набула суверенітет внаслідок Портсмутського договору від 5 вересня 1905 року” [5, р. 1119-1120]. Таким чином, 14 червня 1951 року з’явилася узгоджена американсько-англійська позиція щодо проекту договору, яка потім була відображена і в остаточному тексті мирного договору [7, с. 28-30].

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Іванченко О.Г. Україна в системі міжнародних відносин: історична ретроспектива та сучасний стан. – К. Ріц ІАННП. – 688 с.; Гончар Б., Таран М. США-КНР; Тайвань: трикутник взаємодії і суперечності в 90-ті роки ХХ ст. // Наукові записки. Академія наук вищої школи України. Вип. 2. – К.: Хрещатик. – С. 22-31; Міжнародні відносини та зовнішня політика (1980-2000 роки) / Л.Ф. Гайдуков, В.Г. Кремень, Л.В. Губернський та ін. – К.: Либідь, 2001. – 624 с.; Вербицкий С.И. Япония в поисках новой роли в мировой политике. – М., 1992; Япония: полвека обновления. – М., 1995; Россия и Азия: состояние и перспективы сотрудничества. – М., 1995; Уткин А.И. Тихоокеанская ось. – М., 1988; Богатуров А.Д. Системная история международных отношений. – Т. 2. – М.: Культурная революция, 2006. – 720 с.
2. Reishauer E. The United States and Japan. – Cambridge. 1967; The Japanese. – Massachusetts, 1977; Hoffman S. Primacy or World Order. – N.Y., 1980; Zagoria D. Soviet Policy in Easy Asia: A new beginning? //Foreign Affairs. – 1989. – № 1; Scarlapino R. Asia and Rood Ahead. Issues for the Major Powers. – Berkeley. 1975. – P. 296.
3. FRUS. – 1948. – Vol. 6 – Wash., 1974.
4. Славинский Б. Ялтинская конференция и проблема “северных территорий”. – М., 1996.
5. FRUS. – 1951. – Vol. 6 – Wash., 1977.
6. The Times. – 1951. – May 17.
7. Пронь С.В. Японія – США – Росія: співробітництво та суперництво в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні. 1951-2007 роки: Монографія. – Миколаїв: Вид-во МДГУ ім. Петра Могили, 2008.